

**Ημερίδα «Ο Νέλσον Μαντέλα και η Τέχνη της Πολιτικής Ηγεσίας»,
Πανεπιστήμιο Κύπρου, 19 Δεκεμβρίου 2013**

Ο Νέλσον Μαντέλα και ο Μύθος της Πολιτική Ηγεσίας

*Κώστας Μ. Κωνσταντίνου
Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Θα μιλήσω λιγότερο για τη τέχνη και περισσότερο για τον μύθο της πολιτικής ηγεσίας.

Ή, για να το πω διαφορετικά, πως και γιατί η τέχνη δεν μπορεί να εξεταστεί ανεξάρτητα από το μύθο του ηγέτη.

Έμαθα για τον Νέλσον Μαντέλα στη Βρετανία, την πρώτη μου μέρα στο Πανεπιστήμιο, αρχές Οκτωβρίου του 1985.

Μετά τη διαδικασία εγγραφών και υποδοχής, κατεβήκαμε στη Φοιτητική Ένωση και καταλήξαμε στην κεντρική ρυθ που έφερε το όνομα του.

Υπήρχαν συνθήματα για την απελευθέρωση του και πόστερ με την εικόνα ενός νεαρού, σοβαρού και σωματώδους Αφρικανού, που εκείνο τον καιρό ήταν κλασική και εμφανιζόταν παντού (εικόνα ηλικιακά αναχρονιστική, αφού δεν υπήρχαν άλλες πρόσφατες φωτογραφίες λόγω της πολυετούς φυλάκισης του)

Σαν φοιτητές, τιμούσαμε τον Μαντέλα, πίναμε στην υγεία του Madiba, και υπήρχαν εκδηλώσεις στήριξης του αγώνα του (θυμούμαι συγκεκριμένα τη «βδομάδα Απαρτχάιντ» όπου έπρεπε να μπούμε στη Φοιτητική Ένωση από διαφορετικές εισόδους – ανάλογα με το χρώμα των ματιών μας – και όπου υπήρχαν φοιτητές-σεκιουριτάδες που εφάρμοζαν τον κανονισμό)

Τη δεκαετία του 80 στη Βρετανία, υπήρχε μεγάλη δημοσιοποίηση και αλληλεγγύη μέσα στην κοινωνία πολιτών για τον αγώνα κατά του ρατσιστικού καθεστώτος (ιδιαίτερα επειδή η κυβέρνηση Θάτσερ είχε διαφοροποιηθεί στο θέμα των κυρώσεων από τις κυβερνήσεις άλλων δυτικών χωρών).

Όμως πρέπει να πω ότι ο Μαντέλα ήταν και ένα σύμβολο που είχαμε πλήρως οικειοποιηθεί εμείς ως φοιτητές.

Ναι, από τη μια πλευρά, διαμαρτυρόμασταν γιατί ο Μαντέλα δεν είχε αυτά που εμείς είχαμε (ελευθερία, δικαιώματα, κτλ)

Από την άλλη πλευρά, όμως – παράλληλα και σε μεγάλο βαθμό υποσυνείδητα – ο Μαντέλα ήταν ένα εύκολο ιδανικό, ήταν αυτό που εμείς δεν ήμασταν και που ονειρικά θέλαμε να γίνουμε (όχι βολεμένοι φοιτητές αλλά υπερεθνικοί επαναστάτες που θα πολεμούσαν για τα δικαιώματα της ανθρωπότητας)

Πέραν από σύμβολο, ο Μαντέλα είχε γίνει ένα εύχρηστο logo ελευθερίας και αντίστασης, και γι' αυτό με ανησυχεί η τάση να γίνει και ένα τέτοιο logo ηγεσίας.

Θα μιλήσω λοιπόν για τη μυθοποίηση του Νέλσον Μαντέλα, και το μύθο της πολιτικής ηγεσίας που έχει δημιουργηθεί γύρω από το πρόσωπο του, πριν και μετά το θάνατο του.

Θα μιλήσω θετικά, αλλά και κριτικά – όχι για τον άνθρωπο που φυσικά πρέπει να τιμήσουμε, αλλά για την αγιοποίηση του, που πρώτα απ’ όλους απασχολούσε τον ίδιο τον Madiba.

Σε σχέση με αυτό, διαβάζω ένα απόσπασμα από το αυτοβιογραφικό βιβλίο του, *Συνομιλίες με τον Εαυτό Μου (Conversations with Myself)* – συγκεκριμένα από ένα γράμμα που έστειλε στη Winnie Mandela το Δεκέμβριο του 1979:

«Στην πραγματική ζωή αντιμετωπίζουμε, όχι θεούς, αλλά απλούς ανθρώπους σαν και μας: άνδρες και γυναίκες τους οποίους χαρακτηρίζουν αντιφάσεις, οι οποίοι είναι την ίδια στιγμή σταθεροί και ασταθείς, ισχυροί και ανίσχυροι, διάσημοι και ασήμαντοι, και στο αίμα των οποίων ο κοπροσκώληκας μάχεται καθημερινά κατά των πιο δυνατών ζιζανιοκτόνων»

Ο κοπροσκώληκας του ανθρώπου αλλά και του ηγέτη, απασχολούσε τον Μαντέλα, διότι αντιλαμβανόταν τον άνθρωπο ως γήινη αμαρτωλή οντότητα.

Δεν υπάρχουν, για τον Μαντέλα, εξιδανικευμένοι ηγέτες που σκέφτονται και δρουν σε ψηλότερα επίπεδα.

Αυτό είναι ξεκάθαρο.

Όμως, όπως εξηγεί στο γράμμα του, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να στοχαζόμαστε όχι τις αδυναμίες, όχι την κοπριά, αλλά τις αξίες των ανθρώπων που μας ανεβάζουν πνευματικά και ηθικά.

Και αυτό κάνουμε σε αυτή την εκδήλωση.

Ας θυμόμαστε ότι αν κάτι χαρακτηρίζει τον Μαντέλα και τον αναγάγει ηθικά σε μεγάλη προσωπικότητα είναι αυτή η συνεχής προσπάθεια αυτό-απομυθοποίησης του ηγετικού του ρόλου, προσπάθεια η οποία παραδόξως – και κάποιιο κυνικά λένε συνειδητά και έντεχνα – τον μυθοποιεί ακόμη περισσότερο.

Από την αρχή, το Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο είχε δομηθεί ως συλλογική ηγεσία, επηρεαζόμενο βασικά από την Κομμουνιστική ιδεολογία και τον Αφρικανικό κοινοτισμό.

Η προσωποποίηση του αγώνα ενάντια στο Απαρτχάιντ, με τη διεθνή καμπάνια απελευθέρωσης του Μαντέλα, ήταν πολιτική απόφαση του Αφρικανικού Εθνικού Κογκρέσου, για να μπορέσει να διεθνοποιήσει το πρόβλημα τις δεκαετίες του 70 και 80, κάνοντας το πιο απλό και κατανοητό στις δυτικές κοινωνίες

– Και αυτό με μια πολύ catchy ιστορία: ο ηγέτης που υποφέρει για τα πιστεύω του, η νεαρή γυναίκα του που τον περιμένει και πολεμά γι’ αυτόν, που πιθανόν να έχει σεξουαλικά διλήμματα και περιπέτειες ενώ ο άλλος βασανίζεται, κτλ. (δηλαδή μια κλασική χολυγουντιανή πλοκή).

Ενώ οι αγώνες στην Νότια Αφρική ήταν για απελευθέρωση όλων των κρατουμένων, για τους οποίους γράφτηκαν ποιήματα, τραγούδια, και γίνονταν απεργίες και συνεχείς διαδηλώσεις.

Στη Δύση η καμπάνια ήταν εντελώς προσωποποιημένη – «Free Nelson Mandela! End Apartheid Now!»

Αυτός ο προσωποποιημένος μύθος σταδιακά επέστρεψε πίσω στην Νότια Αφρική και θεαματικά τελειώθηκε με την απελευθέρωση του Madiba – είμαι βέβαιος πολλοί θα θυμάστε τη θεαματική αποφυλάκιση, ο μακρύς περίπατος, με σφιγμένη γροθιά, χέρι-με-χέρι με την Winnie – αναπαριστώντας το Long Walk to Freedom!

Θέλω να ξεκαθαρίσω ότι όταν αναφέρομαι στο «μύθο της πολιτικής ηγεσίας» δεν προσεγγίζω την έννοια «μύθος» απαξιωτικά.

Προσεγγίζω το μύθο ως μια αφηγηματική πρόταση που δημιουργεί κόσμους μέσα στους οποίους ζούμε και οι οποίοι μας βοηθούν να κατανοήσουμε (αλλά συχνά και να παρανοήσουμε) το τι μας περιβάλλει, κόσμους που μπορεί να μας βοηθήσουν να διαχειριστούμε αλλά συχνά και να κακοδιαχειριστούμε τις σχέσεις μας με άλλους ανθρώπους, σε προσωπικό και συλλογικό επίπεδο.

Υπάρχουν θετικά ηθικά διδάγματα μέσα από τους μύθους που οφείλουμε να αναδείξουμε και να αναλύσουμε.

Σε σχέση με τον Μαντέλα, τα έχει αναδείξει έντεχνα και πειστικά ο κ. Τσούκας.

Συμφωνώ ότι ο βίος και η πολιτεία του Μαντέλα προσφέρουν πρότυπα, και ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικά για χώρες όπως η Κύπρος – χώρες που έχουν ιστορικό βίαιων διενέξεων, που ταλαιπωρούνται από ιδιοτελείς πολιτικούς και άκρατη δημαγωγία.

Χρειάζονται ηγέτες με όραμα αλλά και πραγματισμό, με επιμονή αλλά και υπομονή, με αίσθημα θυσίας παρά καιροσκοπίας και κερδοσκοπίας, ηγέτες που διεκδικούν χωρίς να μισούν και να εκδικούνται.

Με άλλα λόγια θέλουμε ηγέτες που δρουν σφαιρικά, που ειλικρινά υπηρετούν τους πολίτες, που πραγματικά ζουν την αλλαγή που υποστηρίζουν ότι θέλουν να φέρουν στον κόσμο.

Όμως ως πολιτικός στοχαστής, δεν μπορώ να διαχωρίσω τον ηγέτη από το πολιτικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει.

Με άλλα λόγια, παρόλο που σίγουρα υπάρχουν ηγέτες που μπορούν να εμπνεύσουν και να επιδράσουν στο περιβάλλον, θεωρώ ότι ακόμη και οι πιο ενάρετοι και πετυχημένοι ηγέτες είναι ως επί το πλείστο παράγωγα του περιβάλλοντος και των συνθηκών μέσα στα οποία δραστηριοποιούνται.

Δηλαδή, δεν βλέπω την τέχνη της πολιτικής ηγεσίας ως ατομική κτήση ή αποκλειστικότητα αλλά ως κάτι που αναφέρεται συλλογικά και συσχετιστικά.

Για να το πω πιο φιλοσοφικά, δεν με ενδιαφέρει η βαθιά οντολογία της πολιτικής ηγεσίας αλλά η επιφανειακή οντολογία της, οι οριζόντιες πολύπλοκες διασυνδέσεις που παράγουν όραμα καθώς και τις συνθήκες διεκπεραίωσης αυτού του οράματος.

Η ιδέα του ενός μεγάλου ηγέτη που λυτρώνει τον λαό του είναι ένας μεγάλος διαχρονικός μύθος – που μπορεί περιστασιακά και συμβολικά να ενώνει την εξουσία και το λαό, και άρα μπορεί κάποιες φορές να ειδοθεί θετικά – αλλά λειτουργεί τελικά ως κατεξοχήν τρόπος αποπολιτικοποίησης του πλήθους.

Γι' αυτό και με προβληματίζει.

Αν έχω πάρει κάτι από την απομυθοποιητική φιλοσοφία του Νίκολο Μακιαβέλι, είναι δύο πράγματα:

(1) η τέχνη της πολιτικής ηγεσίας δεν είναι ποτέ επαρκής - χρειάζονται πάντοτε οι κατάλληλες συγκυρίες για να τελεσφορήσει.

Ο ηγεμόνας, μας λέει ο Μακιαβέλι, πρέπει να έχει δεξιότητες (να έχει *virtu* - όχι με την κλασική έννοια της αρετής αλλά να είναι βιρτουόζος), αλλά πρέπει να έχει και τύχη (*fortuna* - την οποία δεν μπορεί να ελέγξει)

(2) η τέχνη της πολιτικής ηγεσίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το μύθο του ηγεμόνα – δηλαδή ο μύθος που πλάθεται γύρω από τον ηγεμόνα και η τέχνη του δεν μπορούν να διαχωρισθούν.

Στην πολιτική, μας λέει ο Μακιαβέλι, δεν έχει σημασία τι είσαι αλλά τι φαίνεται ότι είσαι, δεν είναι μόνο το τι κάνεις ή δεν κάνεις αλλά το πως δημόσια ερμηνεύεται το τι κάνεις ή δεν κάνεις.

Θα εξετάσω αυτές τις δύο παραμέτρους σε σχέση με τον Νέλσον Μαντέλα.

Σχετικά με την πρώτη παράμετρο, θα έλεγα ότι ο Νέλσον Μαντέλα ήταν ένας πολύ τυχερός ηγέτης.

Αυστηρά πολιτικά ομιλούντες – είχε την καλή τύχη να φυλακιστεί.

Γνωρίζω ότι αυτό ακούγεται κυνικό, αλλά το θεωρώ απολύτως σημαντικό για να κατανοήσουμε την πολιτική δυνατότητα που αυτό δημιούργησε.

Δεν αναφέρομαι απλώς στην πνευματική αναμόρφωση και διαμόρφωση του χαρακτήρα του ηγέτη στη φυλακή (όπως ο ίδιος μας εξηγεί στην αυτοβιογραφία του)

Αλλά περισσότερο στην ηθική εξίψωση και νομιμοποίηση που αποκτά ο ανικαθεστοτικός ηγέτης μετά από μια άδικη και μακροχρόνια στέρηση ελευθερίας, βασανισμών και κακουχιών.

Ο Μαντέλα ενσαρκώνει τον αρχέγονο μύθο του ηγέτη που θυσιάζεται για τον λαό του, που υποφέρει τα πάνδεινα για να λυτρώσει άλλους – και αυτό του είχε προσδώσει μεγάλο πολιτικό και διαπραγματευτικό κεφάλαιο (εντός και έκτος της κοινότητας του) - το οποίο θα μπορούσε στο τέλος να καταχραστεί, άλλα κάτι που τελικά χρησιμοποίησε φρόνημα και έντιμα.

Κάτι άλλο, είναι ότι είχε την τύχη ο Μαντέλα να αποφυλακιστεί ακριβώς με το τέλος του ψυχρού πόλεμου (3 μήνες μετά την κατάρρευση του τοίχους του Βερολίνου).

Διερωτώμαι αν θα δινόταν στον ίδιο βαθμό η ευκαιρία στον Μαντέλα να διαπραγματευτεί τη μετάβαση στη Νέα Νότιο Αφρική αν δεν είχε καταρρεύσει η Σοβιετική Ένωση, (ιδιαίτερα λόγω της ιδεολογίας του και των συμμαχικών σχέσεων που είχε με ηγέτες όπως ο Κάστρο – οι οποίοι φανήκαν αλληλέγγυοι, βοήθησαν υλικά το ΑΕΚ, και είχαν στείλει στρατό για να πολεμήσουν τις επεμβάσεις της Νοτίου Αφρικής στην Αγκόλα – σημειώστε ότι υπήρχαν Κουβανικά στρατεύματα στην Αγκόλα μέχρι το 1991, μετά την απελευθέρωση του Μαντέλα)

Διερωτώμαι, αν θα υπήρχε η ίδια διεθνής υποστήριξη για την αλλαγή του καθεστώτος στη Νότιο Αφρική (που επίσης πρέπει να θυμόμαστε ότι εκείνη τη περίοδο κατείχε πυρηνικά όπλα...)

ή μήπως με την πρόφαση της διατήρησης της ειρήνης θα προωθείτο ο διαμελισμός της Νοτίου Αφρικής στα ήδη διαμορφωμένα Bantustans, σε ένα κράτος των Ζουλού, και σε ένα πλειοψηφικά λευκό κράτος.

Δηλαδή, θέτω το ερώτημα αν τελικά σε μια ψυχροπολεμική τάξη πραγμάτων, ο ηγετικός ρόλος του Μαντέλα θα ήταν πολύ πιο περιορισμένος και δεν θα είχε τον διαφυλετικό – διαπολιτισμικό χαρακτήρα και την συμφιλίωση που αναγνωρίζουμε σήμερα.

Ο Madiba είχε επίσης την τύχη να περιστοιχίζεται, να στηρίζεται και να συνδιαλέγεται με άλλους πολιτικούς που φάνηκαν αντάξιοι των περιστάσεων.

Αυτό χρειάζεται μεγάλη τύχη – δηλ. το να υπάρχουν τα κατάλληλα άτομα που να είναι έτοιμα όχι μόνο να διεκδικήσουν τα «δίκαια» της πλευράς τους αλλά και να αλλάξουν και να διαμορφωθούν μέσα από την γνωριμία με τον αντίπαλο, και τη βαθιά κατανόηση των φόβων και των αναγκών της άλλης πλευράς.

Γίνονται πολλές αναφορές στον F.W. De Klerk, με τον οποίο μοιραστήκαν το βραβείο Νόμπελ.

Είναι και οι κύριοι διαπραγματευτές που για 3-4 χρόνια διαπραγματεύονταν τη συμφωνία μετάβασης και είχαν μια δημιουργική και παραγωγική σχέση.

Υπήρχε ο Joe Slovo (τον οποίο το καθεστώς Απαρτχάιντ προσπάθησε να σκοτώσει, που είχαν δολοφονήσει την γυναίκα του, Ruth First – ένα άλλο ηγετικό στέλεχος – και με τον οποίο δεν ήθελε με τίποτα να συνομιλήσει ο De Klerk. Αλλά ο οποίος τελικά ήταν ιδιαίτερα εποικοδομητικός και που βρήκε λύσεις σε δύσκολα προβλήματα όταν η χώρα ήταν στα πρόθυρα του εμφυλίου, μετά τη δολοφονία του Chris Hanu, του ανερχόμενου νέου ηγέτη, το 1993)

Υπήρχε ο Desmond Tutu, ο οποίος συντόνιζε τις Επιτροπές Αλήθειας και Συμφιλίωσης, και παρόλο που αυτές δεν ικανοποίησαν το αίσθημα δικαίου όλων, αποφόρτισαν σε μεγάλο βαθμό το εκρηκτικό κλίμα που δημιούργησαν δεκαετίες καταπίεσης, βασανισμών, δολοφονιών και εξαφανισμών από τις δυνάμεις ασφαλείας του ρατσιστικού καθεστώτος.

Υπήρχε ο για χρόνια φίλος του, Oliver Tambo, ο οποίος πέθανε το 1993 και ο οποίος, όντως εξόριστος όταν ο Μαντέλα ήταν στην φυλακή, είχε διεθνοποίηση το πρόβλημα.

Και φυσικά ο άλλος για χρόνια φίλος του Walter Sisulu, αυτός που κατ' ομολογία του Μαντέλα, τον προσγείωσε,

όταν ο Μαντέλα θεωρούσε ότι λόγω καταγωγής «ήταν γεννημένος για να ηγείται». Ο Sisulu του έμαθε ότι πρέπει πρώτα να μάθει να «υπηρετεί για να ηγείται»

Ο Sisulu, πάλι κατ' ομολογία του Μαντέλα, ήταν αυτός που συνιστούσε σ' αυτόν και στον Tambo, λιγότερο μιλιταρισμό, αυτός που ήταν ο πιο ενοποιητικός παράγοντας και μέσα στην φυλακή, και περισσότερο από τον Μαντέλα αποδεκτός σε όλες τις παρατάξεις.

[Βρήκα πολύ ενδιαφέρον τον επικήδειο του Ahmed Kathrada για τον Μαντέλα, για δεκαετίες σύντροφος στο ΑΕΚ και στη φυλακή – ο οποίος είπε «όταν πέθανε ο Walter Sisulu έχασα τον πατέρα μου, και τώρα που έχει πεθάνει ο Μαντέλα, έχω χάσει τον αδελφό μου» – τι ενδιαφέρουσα ιεραρχία στον επικήδειο του Μαντέλα!! Νομίζω ήταν ο τελευταίος επικήδειος πριν την ταφή]

Στη βάση το πιο πάνω, θεωρώ ότι έχουμε να μάθουμε περισσότερα για την πολιτική πρακτική εξετάζοντας αυτές τις πολύπλοκες οριζόντιες συνεργασίες και ηγετικές αλληλοσυμπληρώσεις, παρά αν μείνουμε εγκλωβισμένοι στον ηγετικό εγκλωβισμό του Madiba, που τις τελευταίες 2 βδομάδες έχει ανέλθει σε πρωτόγνωρα επίπεδα παροξυσμού και θεατρισμού.

Αξίζει να μάθουμε γι' αυτό το συνάθροισμα δράσεων (γνωστών, λιγότερο γνωστών και άγνωστων) που τελικά έχουν συμπράξει για να κτιστεί το όραμα ισότητας, δικαιοσύνης και συνύπαρξης που πιστώνεται στον Μαντέλα.

(και το οποίο, παρεπιμπτόντως, αμφισβητείται από πολλούς όσον αφορά το αν αυτό έχει πραγματικά απόδοση δικαιοσύνη και ισότητα, ή απλά εξαργυρώσει το δικαίωμα της Μαύρης ψήφου και κάποιων πολιτειακών αλλαγών, χωρίς βαθιές δομικές αλλαγές στο κοινωνικό-οικονομικό σύστημα της Νοτίου Αφρικής)

Θεωρώ ότι η πρόκληση είναι να ξεπεράσουμε το ατομικό ηγετικό σύμπλεγμα, την αρχιτεκτονική αντίληψη της πολιτικής δράσης (και εδώ ίσως να έχω μια διαφωνία με τον κ. Τσούκα)

Και, η δεύτερη παράλληλη πρόκληση, να το κάνουμε αυτό χωρίς να ισοπεδώσουμε όλους τους πολιτικούς, χωρίς να χάσουμε τα παραδείγματα μεγάλων πολιτικών μορφών όπως του Μαντέλα (τα οποία σωστά ανέδειξε ο κ. Τσούκας)

Δηλαδή να αποδομήσουμε τον Μαντέλα χωρίς να τον χάσουμε!

Σε σχέση με την πρώτη πρόκληση θα παραπέμψω σε μια αναφορά του Μαντέλα από το σημειωματάριο του, που έχει δημοσιευθεί στις *Συνομιλίες με τον Εαυτό μου*.

«The leader's first task is to create a vision. His second is to create a following to help him implement the vision and to manage the process through effective teams. The people being led know where they are going because the leader has communicated the vision and the followers have bought into the goal he had set as well as the process of getting there.»

Βρίσκω αυτή την κατανόηση του πως λειτουργεί ο ηγέτης ανιαρή και παλιομοδίτικη, παρόλο που αντιλαμβάνομαι την ιδέα και τη σημασία της στοχοπροσήλωσης.

Δεν θεωρώ ότι αυτή αντιπροσωπεύει τη φιλοσοφία και τη δράση του ιδίου του Μαντέλα (τον οποίο ίσως πρέπει να σώσουμε από τα γραπτά του...), ο οποίος θεωρώ ότι ειλικρινά και στην πράξη πίστευε στη συλλογική ηγεσία, αφουγκραζόταν και μάθαινε από άλλους, αλλά και ένθερμα υποστήριζε την κοινωνία των πολιτών.

Είναι όμως χαρακτηριστική αυτή η κατανόηση της γενικής αντιμετώπισης της τέχνης της πολιτικής ηγεσίας ως ιεραρχική (ως top down παρά ως bottom up; όχι ως ηγεσία συνεργασιακή και αλληλοσυμπληρωματική, όπως ανέφερα πιο πριν)

Είναι στη βάση αυτής της προϋπόθεσης του ενός εξιδανικευμένου αρχηγού που ξεκινά η μυθοποίηση της πολιτικής ηγεσίας.

Και συνειδητά ή ασυνείδητα η περιθωριοποίηση άλλων πολιτικών χώρων, μύθων και ηγετικών δράσεων.

Νομίζω δύο παραδείγματα που αναδεικνύουν αυτό τον άλλο χώρο της συλλογικής πολιτικής δράσης δίνονται μέσα από δυο υπέροχα μυθιστορήματα.

(1) Το πρώτο του πρύτανη του πανεπιστημίου του Johannesburg, Njabulo Ndebele, με τίτλο, *The Cry of Winnie Mandela – Η Κραυγή της Winnie Mandela*

Το οποίο περιγράφει τη ζωή και τα πάθη τεσσάρων γυναικών στην Νότιο Αφρική που το κοινό χαρακτηριστικό τους είναι ότι οι άντρες τους είναι απόντες (όπως ακριβώς της Winnie Mandela, στην οποία γράφουν εξομολογητικά)

Είναι δηλαδή όλες τους μοντέρνες Πηνελόπες που οι άντρες τους, όπως ο Οδυσσέας, έχουν φύγει, και από τις οποίες αναμένεται να χειριστούν τα προβλήματα και τα διλήμματα που έχουν αφήσει πίσω τους οι αρχηγοί της οικογένειας που δίνουν άλλες μάχες ή που υποφέρουν ή έχουν χαθεί και ηθικά εξαγνισθεί

Τελικά ενώ τα πάθη των ανδρών αναγνωρίζονται, των γυναικών παραγνωρίζονται.

(2) Ακόμη πιο απομυθοποιητικό είναι το μυθιστόρημα της Margaret Atwood, *The Penelopiad - Η Πηνελοπιάδα* – στο οποίο έντεχνα και ανατρεπτικά παρουσιάζεται η Πηνελόπη ως η πραγματική ηρωίδα του Τρωικού πολέμου. (δηλαδή το άτομο που αφέθηκε να διαχειριστεί την Ιθάκη, εν μέσω, εντριγκών, εξεγέρσεων και διαμαρτυριών – ενώ ο πολυμήχανος βασιλιάς της Ιθάκης, το αρχέγονο πρότυπο της πρακτικής σοφίας και ηγεσίας, έδινε τη μάχη της ωραίας Ελένης, του Κύκλωπα και των Σειρήνων)

Και στις δύο περιπτώσεις το ηθικό δίδαγμα φαίνεται να είναι ότι η ηγεσία βρισκόταν αλλού.

Ή, να το θέσουμε διαφορετικά, ότι υπήρχαν παράλληλες ηγεσίες που έδιναν τις μικρές μάχες, τις μάχες της καθημερινότητας, και οι οποίες περιθωριοποιούνται στον κυρίαρχο πατριαρχικό μύθο της ηγεσίας που μνημονεύεται δημόσια και επικά.

Ο Μαντέλα έχει πει το περίφημο «The Struggle is My Life” - «Η Μάχη είναι η Ζωή Μου».

Αλλά η ζωή ποτέ δεν είναι μόνο μια μάχη. Οπότε ποιοι δίνουν τις υπόλοιπες μάχες, είναι ένα σημαντικό ερώτημα – ερώτημα κοινωνικό και πολιτικό.

Καταληκτικά, ελπίζω να κατάφερα να μεταδώσω, γιατί σε μια εκδήλωση για τον Νέλσον Μαντέλα και τη τέχνη της πολιτικής ηγεσίας έχω ασχοληθεί με τη μυθοποίηση της πολιτικής ηγεσίας:

Το έκανα, για δύο λόγους:

(1) Διότι πιστεύω ότι αν ο στόχος μας είναι να ενδυναμώσουμε σωστούς και συνετούς τρόπους πολιτικής ηγεσίας, δεν πρέπει απλά να αναγνωρίσουμε παραδοσιακούς ηγέτες, αλλά και τους ηγέτες την καθημερινότητας.

Και πέραν από τους ηγέτες, τους διαμεσολαβητές της καθημερινότητας.

Χρειαζόμαστε κάποιους μύθους και επιμύθια και γι’ αυτούς και αυτές, για να λάβουν και αυτές και αυτοί έμπνευση και υπομονή, για να μην αποδυναμωθούν, για να μην θεωρήσουν ότι μόνο ο παραδοσιακός αρχιτεκτονικός ηγέτης κατέχει την ουσία της πολιτικής τέχνης, ότι η πολιτική δράση βρίσκεται μόνο εκεί.

(2) Ο δεύτερος λόγος που το κάνω είναι διότι γίνεται αυτή η εισήγηση στην Κύπρο, με το δικό της μεγάλο πρόβλημα και τους δικούς της διαχωρισμούς.

Κοιτάζοντας τους πολιτικούς μας ηγέτες δεν βλέπω να υπάρχουν γύρω μας Μαντέλες ή έστω αναδυόμενοι Μαντέλες

Τελικά μου φαίνεται θα μυθοποιήσω και εγώ χρησιμοθηρικά, θα επιστρέψω λίγο από τον μύθο που πήρα – αν πήρα – από τον Νέλσον Μαντέλα

Δεν βλέπω, στο δημόσιο βίο τουλάχιστον, ηγέτες με το ίδιο θάρρος, σύνεση, και αίσθημα υπηρεσίας και θυσίας σαν το τιμώμενο αυτής της εκδήλωσης.

Επειδή όμως ζω εδώ και θέλω να συνεχίσω να ζω εδώ, δεν θέλω να απογοητευτώ, δεν θέλω να χάσω την ελπίδα μου ότι τελικά θα τα καταφέρουμε και χωρίς ένα Madiba.

Οφείλουμε να προσπαθήσουμε και χωρίς ένα Μαντέλα.

Με πιο μικρούς ηγέτες και ανθρώπους - σαν και μας.